

کبریت احمر

در شرایط منبر

نویسنده:

آیت الله محمد باقر بیرجندی

به کوشش:

علیرضا اباذری

شناسنامه کتاب

نام کتاب: کبریت احمر
مؤلف: آیت الله محمد باقر بیرجندی
بکوشش: علیرضا اباذری
ناشر: پیام علمدار
چاپخانه: سبحان
لیتوگرافی: نویس
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
نوبت چاپ: اول ۱۳۸۸
قیمت: ۱۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۷۸۱۰-۴۸-۲

حق چاپ محفوظ

مرکز پخش: پخش روح الله ۰۲۷۴۰۲۳۵۳۰۹۱

صبح پیروزی ۷۷۴۸۲۳۳-۷۷۴۷۹۵۳۳۰۹۱

آدرس: میدان روح الله، روبروی بیت امام، انتشارات صبح پیروزی

یشگفتار

آغاز سخن به نام خداوند بخشاینده مهربان و سپس سلام بر آخرین فرستاده او و خاندان پاکش.

سخنرانی و سخن‌وری عمری به درازای تفکر بشری دارد. از دنیای باستان تا روزگار معاصر سخن‌رانان برجسته‌ای داشته‌ایم که تاریخ نام آنها را برای ما ضبط کرده است.

در تمدن اسلامی نیز خطبا و سخن‌رانان زبده‌ای سراغ داریم که آوازه آنها در تاریخ پیچیده است.

ندای بزرگ‌ترین خطیب تاریخ اسلام را هنوز می‌توان از لابلای سطور نهج البلاغه شنید که بر بالای منبر کوفه فریاد بر می‌آورد و خود را جاودانه می‌کند.

از بین شیعیان در قرون میانه تمدن اسلامی خطبا و واعظان بزرگی برخاسته‌اند که آن چنان که بایسته است به شرح احوالشان پرداخته نشده است.

در این دوران در درجه اول باید از مشایخ بزرگ شیعه شیخ صدوق، شیخ مفید، شیخ طوسی و پسرش نام برد که کتب امالی آنها فراهم آمده از مجالس وعظشان بوده است. کسان دیگری همچون ابوالقاسم مفسر استرآبادی، عماد الدین طوسی، حسن بن ابی الحسن دیلمی، ابو محمد عبدالرحمان بن احمد رازی، شهید بزرگوار محمد بن قتال نیشابوری و حسن بن حسین واعظ سبزواری از خطبای برجسته‌ای بوده‌اند که دنیای تشیع در قرون میانه تمدن اسلامی پزورنده است.

با ظهور حکومت صفوی، شیعیان پس از ده قرن آزاده به تبلیغ افکار خود پرداختند؛ در این عصر خطبایی چون مولی طاهر قمی، سید علی واعظ قاینی ظهور کردند. در همین زمان علامه مجلسی در اصفهان مجلس وعظ با شکوهی

داشته است که مؤلف این کتاب به آن اشاره کرده است. پس از آن نیز تا زمان معاصر واعظان بزرگی داشته‌ایم که معرفی آنها مجال دیگری می‌طلبد.

در بین اهل سنت نیز خطبای معروفی در تمدن اسلامی سراغ داریم. کسانی همچون ابن جوزی، امام فخر رازی، محمود بن یحیی علوی واعظ بغدادی، سبط بن جوزی، ابن مردویه، ابن شاهین، امام احمد غزالی، و ... شهرت خاصی در این زمینه دارند.

تأثیر سخن اینان گاه به حدی بوده که چندین کتاب کلامی سترگ و یا دانشوری کلامی با ساعت‌ها بحث نمی‌توانسته است جایگزین یک ساعت سخنرانی ایشان گردد.

در مجلس وعظ ابن جوزی، خلفا و وزرای بنی عباس حضور می‌یافتند و جمعیتی زیاد در حدود دوازده هزار نفر به سخنان او گوش فرا می‌دادند. بسیاری از غیر مسلمانان به دست او مسلمان شدند و بسیاری از گنه‌کاران به دست او توبه کردند. برای اطلاع بیشتر در این زمینه به همین کتاب می‌توان مراجعه کرد.

در اواخر عهد صفوی به علت دوری علمای آگاه از منبر و وعظ، نقش مهم این جایگاه رو به افول نهاد. با دور شدن علمای با سواد از وعظ و خطابه، جا برای افراد نا آگاه و بی سواد باز شد و آنها نیز نتوانستند شأن این جایگاه رفیع را حفظ کنند. کم سوادان متأسفانه نقش و جایگاه مهم منبر را درک نکرده و به جای آن که کژی‌های جامعه را بر طرف کنند یا با اندیشه‌های باطل به مبارزه برخیزند، در این راه سستی کردند و در بعضی موارد خود نیز آسیب‌رسان شدند و این آسیب‌ها کم‌کم از منابر به کتاب‌ها رسید.

این آسیب از حوزه عقاید به حوزه‌های تاریخ، شرح احوال ائمه، فضائل و مناقب ایشان و بیشتر به مقاتل آنها سرایت کرد.

از اواسط دوره قاجار با رویکرد دوباره علما به جایگاه منبر، آسیب‌شناسی در این زمینه نیز آغاز شد.

از اولین کسانی که در منابر خود گاهی این موارد را مطرح و نقد می‌کرده شیخ عبدالحسین تهرانی استاد حاج میرزا حسین نوری بوده است. آن گونه که از سخنان شاگردش بر می‌آید وی در این گونه موارد با روحیه‌ای انتقادی برخورد می‌کرده است.

پس از وی میرزا حسین نوری در اواخر عمر دست به کاری سترگ زد و به آسیب‌شناسی مقاتل و بعضی موارد تاریخی و رجالی پرداخت که ثمره آن کتاب لؤلؤ و مرجان بود. نقد تند و تیز وی به گونه‌ای بود که به نظر می‌رسد در بعضی موارد موجب اشتباه وی نیز شده باشد.

کار جدی وی، راه را بر دیگران باز کرد و باعث شد مکتبی پیرامون وی به وجود آید. در مکتب وی چند شاگرد برجسته پرورش یافتند که راه او را ادامه دادند. مرحوم نهاوندی، حاج شیخ عباس قمی و محمد باقر بیرجندی از بهترین شاگردان او بودند که با بعضی تفاوت‌ها راه او را پی گرفتند. همان دغدغه‌ها و آسیب‌شناسی‌ها در آثار این‌ها نیز وجود داشت.

آنچه در پیش رو دارید کتابی است در این زمینه از مرحوم آیت الله محمد باقر بیرجندی. وی در این کتاب، راه استاد خود را در پیش گرفته و کار او را کامل‌تر کرده است. کتاب پس از تالیف تا مدت‌ها و حتی تا زمان ما در بین اهل علم رواج داشته و اکنون نیز رواج دارد.

این کتاب از سه بخش تشکیل شده است. مقاله اول در زمینه شرایط وعظ و واعظ و منبر و مستمع است که در نوع خود کاری بدیع و گسترده است. مقاله دوم سی مجلس و یک خاتمه در موضوعات مختلف است و مقاله سوم رساله‌ای است در شرح احوال حضرت عباس بن امیر المؤمنین (علیه السلام). هر سه بخش کتاب سرشار از نکات بدیع و تازه است، به ویژه بخش نخست آن که چارچوب متقنی در این زمینه به دست می‌دهد. بخش دوم نیاز یک واعظ را در زمینه‌های مختلف بر طرف می‌کند. دسته بندی احادیث در موضوعات مختلف، نکات تفسیری، فقهی، تاریخی، رجالی، نقد و بررسی مقاتل و احادیث و دهها موضوع دیگر از جمله مواردی است که می‌تواند برای یک واعظ راحت‌ترین کمک و بهترین راه دستیابی به این موضوعات باشد. حسن این دو بخش آن است که یک واعظ دقیق می‌تواند تا حد امکان مطالب دقیق و متقنی را به دست آورد. بخش سوم نیز خود یک رساله است سرشار از مطالب گوناگون در رابطه با حضرت ابوالفضل (علیه السلام) که با مراجعه به آن، قدرش آشکار می‌شود.

در کل، این کتاب برای کسانی که می‌خواهند به وعظ بپردازند اثر شایسته‌ای است. این اثر با توجه به جایگاه آن با همان چاپ سنگی و سپس سربی در دست بود و

نیاز به چایی شایسته و تحقیقی یایسته داشت که این کار با همت دوستان ارجمند و همکاری و نظارت استاد گرانقدر و فاضل، جناب آقای ناصر باقری بیدهندی به انجام رسید که در همین جا باید از ایشان تشکر کنم.

همچنین در پایان لازم است از دوستان و سروران گرامی که این کار طاقت فرسا را به انجام رساندند تشکر کنم. ابتدا باید از زحمات بسیار سرور خودم، دوست سخت کوش جناب آقای صادق برزگر بفرونی تشکر کنم که کلیه امور فنی این اثر توسط ایشان انجام شد و اگر پی گیری ها و تلاش های ایشان نبود این کار سامان نمی گرفت. همچنین بر خود وظیفه می دانم از راهنمایی ها و یادآوری بعضی نکات توسط سرور معظم حضرت آیت الحق حاج شیخ قدرت الله صالحپور تشکر کنم. چنانچه این پای مور خدمت ایشان پسند افتد، بنده را سرافراز نموده اند.

علیرضا اباذری